

Lietuvos Respublikos Seimo

*Minėjimas, skirtas Gedulo ir vilties
bei Okupacijos ir genocido dienoms atminti*

2017 m. birželio 14 d.

Stenograma

ISSN 2538-6638

Elektroninis leidinys leidžiamas nuo 2016 m. lapkričio 14 d.

E. leidinį parengė

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
DOKUMENTŲ DEPARTAMENTO STENOGRAMŲ SKYRIUS

TURINYS

*Minėjimas,
skirtas Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms atminti*

2017 m. birželio 14 d.

Seimo Pirmininko Viktoro Pranckiečio kalba	5
Kaišiadorių vyskupijos generalvikaro monsinjoro Algirdo Jurevičiaus kalba	7
Seimo nario Stasio Jakeliūno kalba	8
Seimo narės Radvilės Morkūnaitės-Mikulėnienės kalba	10
Labdaros ir paramos fondo „Jauniems“ direktoriaus, projekto „Misija Sibiras“ vadovo, akcijos „Ištark, išgirk, išsaugok“ sumanytojo ir organizatoriaus Igno Rusilo kalba	12
Projekto „Išsaugokime atmintį“ 2016 metų ekspedicijos į Krasnojarsko kraštą dalyvės, Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos mokinės Samantos Uikytės kalba	14
PAVARDŽIŲ RODYKLĖ	16

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

MINĖJIMO, SKIRTO GEDULO IR VILTIES BEI OKUPACIJOS IR GENOCIDO DIENOMS ATMINTI, STENOGRAMA

2017 m. birželio 14 d.

*Pirmininkauja Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas V. PRANCKIETIS
ir Seimo Pirmininko pavaduotojas G. KIRKILAS*

PIRMININKAS (V. PRANCKIETIS). Gerbiamieji, prisimindami ir saugodami istorinę atmintį, pradedame minėjimą, skirtą tragiškam Lietuvos istorijos laikui – Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms atminti, kai Lietuvos valstybė, okupuota ir aneksuota Sovietų Sąjungos, dėl raudonojo ir rudojo teroro patyrė žudymus ir trėmimus.

M. STROLYS (*Seimo posėdžių sekretoriato vyriausiasis specialistas*). Jos Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. (*Plojimai*)

Giedamas Lietuvos valstybės himnas

PIRMININKAS (G. KIRKILAS). Gerbiamieji, į minėjimą atvyko: Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis, Konstitucinio Teismo Pirmininkas Dainius Žalimas, Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus su ponia, pirmasis atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės vadovas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas Vytautas Landsbergis su ponia, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nariai, Lietuvos Respublikoje akredituoti užsienio valstybių ambasadoriai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkai, Lietuvos Respublikos Seimo nariai, nukentėjusieji nuo okupacijų, kovotojai už laisvę ir jų artimieji, Lietuvoje išrinkti Europos Parlamento nariai ir aukščiausi kitų Europos Sąjungos institucijų pareigūnai iš Lietuvos, Lietuvos bažnyčių hierarchai ir atstovai, Lietuvos kariuomenės vadas generolas leitenantas Jonas Vytautas Žukas, Konstitucinio Teismo teisėjai, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas, buvę Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkai ir buvę Ministrai Pirmininkai, atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos pirmosios Vyriausybės nariai, bendrijos „Lemtis“, projekto „Misija Sibiras 2017“, ekspedicijų į tremties vietas dalyviai, 2017 metų konkurso „Lietuvos kovų už laisvę ir netekčių istorija“ laureatai, Seimui atskaitingų valstybės institucijų vadovai, Lietuvos aukštųjų mokyklų vadovai, rektoriai, pagrindinių kariuomenės rūšių ir pajėgų vadai, miestų ir rajonų savivaldybių merai, tautinių bendrijų atstovai, kiti didžiai gerbiami svečiai. Taip pat minėjime dalyvauja Čekijos Respublikos Senato delegacija, Lenkijos Respublikos Seimo delegacija.

Gerbiamieji, daugeliui iš čia esančių, jų artimiesiems teko išgyventi kalėjimų, lagerių, tremties kančias, patirti skaudžių netekčių. Maloniai kviečiu tarti žodį Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininką V. Pranckietį, kurio šeima taip pat teko patirti sunkią tremtinio dalį.

Seimo Pirmininko Viktoro Pranckiečio kalba

V. PRANCKIETIS. Gerbiamieji Lietuvos žmonės, Jūsų Ekscelencijos Lietuvos Respublikos Prezidentė, Ministras Pirmininke, Prezidentė Valdai Adamkai, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininke, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai, gerbiamieji kolegos Lietuvos Respublikos Seimo ir Vyriausybės nariai, nukentėjusieji nuo okupacijų, kovotojai už laisvę ir jų artimieji, garbūs šio minėjimo svečiai ir dalyviai!

Atsimenu, kai 1988-ųjų liepos mėnesio literatūros žurnalas „Pergalė“ ėjo iš rankų į rankas.

Čia, praėjus 47 metams nuo žiaurių represijų prieš Lietuvos žmones, publikuoti vieni pirmųjų liudijimų apie Lietuvos gyventojų tremtį...

Tai „Lietuviai prie Laptevų jūros“, tremtinės D. Grinkevičiūtės prisiminimai apie tai, ką reišia išgyventi, kai tave jau pasmerkė mirtį... Pirmieji atsiminimai parašyti apie 1949-uosius, kai ji, jauna 22 metų moteris, slapta grįžo į Lietuvą. Rankraštį ji įdėjo į stiklainį ir užkasė žemėje. Brolis man sakė: negaliu patikėti, kad gyvenu tokioje šalyje.

D. Grinkevičiūtės atsiminimų žodžius girdėsime ir šiandien šioje salėje.

Įsivaizduokite, net pusę amžiaus mums buvo draudžiama apie tai žinoti, kalbėti... Okupantai norėjo mus paversti kurčiais ir aklais, negirdinčiais savo tautos aimanų ir troškimo būti laisviems...

Atgimimo metais tremtinių atsiminimuose prasiveržusi tiesa liudija mūsų tautos tragediją. Liūdną, žiaurią, nepateisinamą, skaudžią, sugriovusią šeimų, kaimų, miestų ir miestelių gyvenimus.

Kaip nežmoniškai skamba 1939 m. spalio 11 d. Maskvos NKVD įsakymas Nr. 00122: „Dėl antitarybinio elemento likvidavimo Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje“ – skamba taip pat, kaip ir nacių „paskutinis sprendimas“. Šis įsakymas leido okupantams 1940-ųjų liepos mėnesį pradėti masinius areštus ir 1941 m. birželio 14 d. – masinius trėmimus. Taip okupantas tapo budeliu, žudiku, kuris iki šiol slapstosi, ginasi, meluoja ir ciniškais pasisakymais demonstruoja savo tikrąjį veidą – jiems žmogaus gyvybė nebuvo svarbi... Šis baisus absurdas, įkvėptas partinės visagalybės, žmogaus beteisiškumo, tyčiojimosi, išiskverbė į mūsų gyvenimus.

1941 m. birželio 14 d. sovietų represinės struktūros į 15 ešelonų sugrūdo 17 tūkst. 500 vyrų, moterų, senelių, vaikų ir kūdikių. Daugelis jų negrįžo.

Mokytojai, teisininkai, tarnautojai, ūkininkai, kunigai, verslininkai, karininkai, diplomatai, gydytojai ir jų šeimos – žmonos, tėvai ir vaikai tą pačią suėmimo minutę tapo beteisiais, beturčiais kaliniais ir tremtiniais. Be Tėvynės. Be Namų. Atskirti nuo artimųjų.

Pagerbkime tylos minute visus nuo okupacijų nukentėjusiuosius.

Tylos minutė

Ačiū. 156 tūkst. įkalintų, 131 tūkst. 600 ištremtų, 50 tūkst. sušaudytų, žuvusių, mirusių nuo bado. Bet ar gali skaičiai atskleisti kiekvieno jų gėlą, kančią, netektis, skausmus? Šią gilią tautos žaizdą liudija čia su mumis esantys tremtiniai.

1989 metais parvežti pirmieji tremtinių karstai mums liudijo, kad tai tikrai buvo. Mes, artimieji, netekę savo brangių žmonių, juos vis dar girdime dainuojančius, matome išdidžius, besišypsančius nuotraukose iš Sibiro (kad artimieji Lietuvoje, gink Dieve, neliūdėtų), darbščius ir mokančius mus beatodairiškai mylėti, mylėti artimą savo, gimtinę vienatinę. Dabar ir visados. Ačiū jums. (*Plojimai*)

PIRMININKAS. Dėkojame Seimo Pirmininkui. Gerbiamieji susirinkusieji, žvelgdami į ekranus prisiminkime 1989 m. liepos 28 d., kai dar sovietų kariniame aerodrome Kėdainiuose nusileido karinis lėktuvas, kuriuo pargabenta šimto dvidešimties tremtinių palaikai iš Igarkos.

Rodomas filmas

T. VAŠKEVIČIŪTĖ. Žuvusieji tebegyvena mano širdyje. Praėjo daug metų, o aš vis dar matau juos, bejėgius ir pasmerkus, jaunos ir pagyvenusius, vaikus ir jaunuolius, taip sunkiai mirusius ir taip troškusius kada nors sugrįžti į Lietuvą... Mano pareiga papasakoti apie juos. Tegul jų ne daug – keletas šimtų žmonių, bet dėl to jų kančios nebuvo mažesnės, ir jie norėjo gyventi, jų negalima pamiršti tarp milijono kitų baisaus žiaurumo aukų. Tuo labiau kad jų budeliai liko nenubausti, nuo jų galvos ir plaukas nenukrito.

Trofimovskas nebuvo išimtis: Jakutijos šiaurėje, toli už poliarinio rato, Bykovo kyšulyje, Olenioko upės žiotyse, Verchojanske – šalčio poliujė – visur buvo lietuvių tremtinių. Ir visur buvo daug aukų. Pavyzdžiui, Bykovo kyšulyje išmirė visa Pakščių šeima: tėvas, motina, du sūnūs, se-

suo Merkelienė ir jos mažas sūnelis... Taip pat mokytojo Hario Perelšteino motina. Jakutijos amžinajame įšale guli keletas tūkstančių tremtinių.

PIRMININKAS. Gyvųjų liudytojų prisiminimai yra Tautos atminties gaivintojai. Šiais metais minime vienos iš ryškiausių tremties liudytojų Dalios Grinkevičiūtės gimimo 90-metį. Dar 1977 metais pasklidę po pasaulį jos liudijimai atskleidė sovietų žiaurumą, papasakojo apie badą, siaubą, kurį teko išgyventi mūsų tremtiniais prie Laptevų jūros. Ji pati nesulaukė Atgimimo, tačiau jos atsiminimai 1988 metais buvo išspausdinti ir Lietuvoje. Tremtinių išgyvenimai, prisiminimai ir dabar liudija visam pasauliui apie įvykdytus nusikaltimus.

Šiandien dar ne kartą girdėsime D. Grinkevičiūtės prisiminimus, kuriuos skaitys aktorė T. Vaškevičiūtė.

PIRMININKAS (V. PRANCKIETIS). Sovietų represinių struktūrų vykdytas žiaurias represijas patyrė visos gyventojų kartos – ir jauni, ir suaugę, ir seneliai. Kentėjo įvairių tautybių, profesijų žmonės. Okupantui buvo svarbu mus suluošinti ne tik fiziškai, bet ir atimti bet kokią viltį, žinias, žmogiškąjį veidą, todėl imta naikinti dvasininkiją: sušaudytas vyskupas Vincentas Borisevičius, Vladimiro kalėjime mirė arkivyskupas Mečislovas Reinys, kalėjimo, lagerio dalį teko patirti ir arkivyskupui Teofilui Matulioniui. Iš viso sovietų okupacijos metais buvo suimta ir ištremta daugiau kaip keturi šimtai Lietuvos dvasininkų. Tačiau, nepaisant visų žiaurumų ir bado, dvasininkija palaikė ir stiprino tremtinius.

Maloniai kviečiu tarti žodį Kaišiadorių vyskupijos generalvikarą monsinjorą Algirdą Jurevičių.

Kaišiadorių vyskupijos generalvikaro monsinjoro Algirdo Jurevičiaus kalba

A. JUREVIČIUS. Jūsų Ekscelencija Lietuvos Prezidente, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Seimo vadovai ir nariai, šio minėjimo svečiai ir dalyviai, visi brangūs Lietuvos žmonės. Mūsų tautos ir valstybės istorija susiklostė taip, kad dažniau susirenkame paminėti niūrius įvykius, negu kad pasidžiaugti kad ir kukliais, bet – laimėjimais.

Suėmimai, tardymai, tremtys ar mirtys nėra vien tik statistiniai skaičiai ar okupantų suteikti kodai (vadinamieji numeriai), bet už viso to slypi žmonių gyvenimai, kurie yra konkretūs ir asmeniški: tai ir išskirtos šeimos, sudaužytos viltys, sulaužyti gyvenimai, bet taip pat tame gimsta didžiulis didvyriškumas, nepalaužiama dvasia ir ryžtas patikėti viltimi, nesant jokios vilties.

Kviečiu jus pažvelgti į vieno žmogaus, konkretaus žmogaus – garbingojo arkivyskupo Teofiliaus Matulionio gyvenimą. Jis gimė ir brendo tuomet, kai lietuvių spauda buvo draudžiama. Nepavyko svetimšaliams ištremti lietuviybės iš Lietuvos, nes lietuviškas žodis kaip didžiausias turtas buvo perduodamas šeimose. Tad viską, ką jaunas Teofilius turėjo lietuviško, gavo ne mokyklose, bet šeimoje. Tai didžiulis ženklas mums atsigręžti į šeimą ir nuolat ieškoti būdų, kaip atrasti teisingiausius šeimos institucijos stiprinimo svertus.

Teofilius po ilgų svarstymų ir abejonių pasirinko dvasininko kelią, nes jautėsi pašauktas padėti kitiems. Dešimtmetį trukusi sielovadinė tarnystė Latvijoje buvo tik įžanga į didesnius dalykus, kurie jo laukė Peterburge. Ten jis 1917 metais išgyveno istorinės epochos lūžį, vadinamąją Spalio revoliuciją, kuri atnešė ne tik Rusijai, bet ir kitoms tautoms daug skausmo bei kančių, o to pasekmes mes šiandien ir minime. Kunigas Teofilius nesitraukė ir nebėgo, nes tokiais sunkiais laikais žmonėms labiausiai reikėjo dvasinio pastiprinimo.

Teofiliaus atkaklumas ir bekompromisė laikysena kainavo jam dvejus metus Maskvos kalėjimo. Laužytas, bet nepalaužtas kunigas buvo slapta pašventintas vyskupu, tačiau neilgai trukus vėl įkalintas Solovkų lageryje. 1933 metai. Nepriklausoma Lietuva keitėsi kaliniais su Sovietine Rusija. Įdomu tai, kad Lietuva atidavė grupelę suimtų komunistų su Antanu Sniečkumi priešakyje, o Rusija Lietuvai perdavė grupelę kalinių, tarp kurių buvo ir vyskupas Teofilius.

Kai 1940 metais sovietai įžengė į Lietuvą, Kaune gyvenantis vyskupas Teofilius buvo geriausias tos sistemos ekspertas, pažinęs ją nuo pat jos susikūrimo, patyręs lagerius ir kalėjimus. Toks žmogus sovietams buvo labai pavojingas. 1943 metais tapęs Kaišiadorių vyskupu, savo ganomiesiems Teofilius rašė: „Ir mūsų Tėvynė, ir mes, lietuviai, per šiuos karo metus išgyvenom daug skaudžių dienų: mums išplėšta viena didžiausių brangenybių – nepriklausomybė. Ištisus metus

dejavome nuo bolševikų enkavedistų priespaudos, masinių žudymų, trėmimų į tolimą Sibirą; norėdami mus išlaisvinti iš bolševikų okupacijos, tūkstančiai mūsų brolių partizanų prarado savo gyvybę už Tėvynės laisvę; [...] daug Lietuvos dukrų ir sūnų išsklaidyta ir atskirta nuo savųjų. [...] Karštai maldaukime Visagalį, kad ir šiam karui pasibaigus lietuviai ir vėl būtų Vakarų Europos kultūringųjų tautų šeimoje kaip laisva ir nepriklausoma tauta.“ Šie vyskupo Teofiliaus žodžiai vėliau buvo dažnai cituojami tardymų metu kaip priešiško sovietinei sistemai įrodymas.

Iš viso tris kartus teistas, šešiolika metų praleidęs lageriuose ir kalėjimuose, ketverius metus – namų arešto, arkivyskupas Teofilius tapo visų mūsų tautos sūnų bei dukterų kančių bei tremčių veidrodžiu. Jo asmenyje mes išvelgiame daugybės kančių įprasminimo simbolį. Laužytas, bet nepalaužtas!

1955 metais vyskupas Teofilius vienam savo bičiuliui iš Potmos atsiuntė nuotrauką, po ja užrašęs tokius žodžius: „Laisvas kalinys“. Šie žodžiai tobuliausiai išreiškia Teofiliaus vidinę nuotaiką: įkalinamas tik kūnas, bet žmogaus dvasia ir mintis visuomet turi laisvės erdvę.

Sovietinis režimas buvo per silpnas įkalinti veržlumą į laisvę, todėl ir Teofilius jautėsi laisvas tuomet, kai nepaisydamas draudimų slapta naktį prie dviejų liudininkų vyskupu pašventino Vincentą Sladkevičių. Mes jį pažįstame, atsimename, bet ar žinome, kad kardinolas Vincentas – tai būsimo palaimintojo Teofiliaus dovana Bažnyčiai ir Lietuvos dvasiniam atgimimui? Toks buvo laisvo žmogaus nelaisvoje sistemoje sprendimas, kuris nubrėžė ateities kryptį ne tik Bažnyčiai, bet ir valstybės laisvei.

Teofiliaus paskelbimas palaimintuoju – tai silpno žmogaus pergalė prieš didžiulę ideologinę žmogaus orumą triuškinančią sistemą. Tikiu, kad būsimo palaimintojo gyvenimo liudijimas praskaidrins niūrias nuotaikas ir suteiks daugiau vilties.

Pasinaudodamas proga noriu pakviesti nelikti nuošalyje, bet dalyvauti istoriniame įvykyje – beatifikacijos iškilmėse birželio 25 dieną Vilniaus katedros aikštėje. T. Matulionis turi mums dar daug ką pasakyti. Ačiū. (*Plojimai*)

PIRMININKAS. Dėkoju monsinjorui A. Jurevičiui.

T. VAŠKEVIČIŪTĖ. Mūsų barakas – tikra ligoninė. Skorbutas verčia vieną po kito. Serga visi. Ir spjauti galima į veidą kiekvienam, kuris sakys, kad buvo poliarijoje ir nesirgo skorbutu. Jį turi kiekvienas, tik skiriasi stadijos. Prasideda tuo, kad iš dantenų bėga kraujas. Jos ištinsta ir pamėlynuoja, paskui pradeda klibėti ir kristi dantys. Lūžta be skausmo. Lieka tik šaknys. Kojose atsiveria žaizdos. Jų neskauda ištisus mėnesius. Keista, kad nebūna infekcijos, juk purvinos kelnės nuolat prilipusios prie žaizdų. Turbūt utelės visas bakterijas nuo žaizdų nuėda. Skauda sąnarius ir raumenis. Dažniausiai kelius ir blauzdas. Vienintelis išsigelbėjimas yra mažiau gulėti, daugiau judėti, vaikščioti. Iš ryto negali atlenkti kelių – jie kaip švininiai. Nušliauži nuo gultų ir pradėti ropoti. Skausmas griebia už širdies. Į blauzdas tarsi kas peilių prismaigstė. Išsivėlame į darbą iš barako kone keturiomis.

PIRMININKAS (G. KIRKILAS). Kiekvieni metai mus vis tolina nuo tų šurpių padarytų nusi Kaltimų, kai naikinimo mašina stengėsi sunaikinti kuo daugiau mūsų inteligentijos, ūkininkų, šviesiausių protų, ištisas šeimas, sukaupę patirtį, kultūrą. Motinos ne kartą apraudojo savo vaikus, vaikai – tėvus, mirusius iš bado, išsekimo ir sunkaus fizinio darbo. O kiek tremtyje gimusių kūdikių niekada nepažvelgė į savo tėviškės dangų, kiek jų pirmiausia matė ne žydinčius tėviškės sodus ir ne savo žemėje žengė pirmuosius žingsnius! Ir mūsų Seime yra kolegų, kurie gimė tremtyje, toli nuo savo Tėvynės Lietuvos.

Maloniai kviečiu tarti žodį Seimo narį Stasį Jakeliūną, gimusį tremtyje, Kazachstane. Jo tėveliams teko pereiti ir lagerio baisumus.

Seimo nario Stasio Jakeliūno kalba

S. JAKELIŪNAS. Gerbiamieji, šiandien prisimename tragiškas dienas ir likimus dešimčių ir šimtų tūkstančių mūsų tėvynainių, kurie neteko namų, artimųjų, sveikatos, neretai – ir gyvybės. Neteko ir Tėvynės, išskyrus tą jos dalelę, kurią sugebėjo išsaugoti savo širdyse, mintyse ir dainose.

Be abejo, svarbu visa tai prisiminti, paminėti renginiais, tokiais kaip šis, įamžinti knygomis ir paminklais. Tačiau, mano manymu, ne mažiau svarbu, kad partizanų, politinių kalinių, tremtinių auka ir kančios būtų įprasminamos ir mūsų kasdienybėje – tuo, kaip gyvename, ir tuo, kaip visi kartu valdome savo valstybę. Nes grįžę į Lietuvą kaliniai ir tremtiniai, kuriems pasisekė išgyventi lagerius ir tremtį, dažnai nerado to, ką jie saugojo savo širdyse. Jų laukė atšiauri realybė – dažnai nebuvo kur ir iš ko gyventi.

Su tokia realybe teko susidurti ir mūsų šeimai, kai prieš penkis dešimtmečius su mama iš Kazachstano parvykome į Lietuvą. Ten po kalinimų ir lagerių atsidūrė abu mano tėvai. Tėvą karinis tribunolas nuteisė už tai, kad, tarnaudamas sovietų armijoje, laiškuose ir kalbose reiškė nepasitenkinimą Stalino valdžia. Mama buvo nuteista dešimčiai metų lagerio ir dar papildomai penkeriems metams tremties už tai, kad buvo partizanų ryšininkė. Taip Karagandoje jie susitiko, taip Karagandoje, toli nuo Lietuvos, gimiau aš.

Grįžę į Lietuvą, savų namų neturėjome, tad teko glaustis ten, kur mama rasdavo darbą ir kampą gyventi. Todėl teko pakeisti labai daug gyvenimo vietų ir ilgai, iki pat savosios šeimos sukūrimo, nežinojau, kas yra tikrasis namų jausmas. Tačiau visa laiką jaučiau vieno žmogaus rūpestį, jaučiu jį ir dabar. Tas žmogus – mano mama, kuri šiandien yra šioje salėje. Ji ir dabar, būdama jau 93-jų metų, išgyvena dėl to, ką aš pasakysiu ar parašysiu, nes dėl savo įsitikinimų ir sprendimų ji kaip ir daugelis to meto žmonių smarkiai nukentėjo. Ir jai politika, kurioje dabar esu, ilgą laiką reiškė baimės ir grėsmių šaltinį, o ne atsakingą ir rūpestingą šalies valdymą.

Todėl noriu padėkoti jai, o kartu ir visoms tremtyje gimusių ar į ją išvežtų vaikų mamoms... (*Plojimai*) nes dažniausiai būtent jos, aukodamos save, savo sveikatą, savo laimės trupinius, užtikrino tai, kad mes išgyventume, kad būtume ką nors pavalgę, kad turėtume bent kažką panašaus į vaikystę. Jų dainos ir pasakojimai padėjo mums pažinti savo tikrąją Tėvynę, jos kultūrą ir kalbą.

Prisimenu, kaip karštą rugpjūtį prieš tuos penkis dešimtmečius traukinyje, pakeliui iš Kazachstano į Lietuvą, mama mane mokė lietuviškų rašmenų. Tai padėjo jaustis tvirčiau lietuviškos mokyklos antroje klasėje, nes pirmąją buvau baigęs rusų kalba tolimojoje Karagandoje. Dėkui tau, mama, dėkui visoms tremtyje gimusių ir augusių vaikų mamoms.

Dabar kelios mintys apie dabartį, nes, kaip ir minėjau, esu įsitikinęs, kad geriausias monументas mūsų partizanams, tremtiniais ir politiniams kaliniams būtų laisva, stipri ir teisinga Lietuva. Nors padarėme tikrai daug, labai daug, manau, kad turime dar nemažai ką nuveikti, kad ją sukurtume ir kad visi – ir tremtiniai, ir jų vaikai bei anūkai – galėtų didžiuotis sava valstybe ir norėtų joje gyventi: vieni – ramiai užbaigti savo dienas, kiti, jauni ir dar gimsiantys – mokytis, dirbti, džiaugtis gyvenimu, kurti šeimas ir nebijoti turėti kitokią nuomonę apie viską, įskaitant ir politiką.

Kurti tokią valstybę, deja, neretai vis dar trukdo pasitaikantis intrigomis, demagogija ir nekompetencija grįstas mūsų valstybės valdymo stilius, sumišęs su kitomis, jau nebe komunistinėmis, bet suabsoliutintomis laisvosios rinkos dogmomis. Tokių dogmų pavyzdžiai – laisvas kapitalo ir darbo jėgos judėjimas.

Viena „laisvė“ – nevaržomas bankinio kapitalo antplūdis – prisidėjo prie ekonominės krizės Lietuvoje 2009–2010 metais. Kita „laisvė“ (taip pat kabutėse ją rašau) – laisvas darbo jėgos judėjimas, nesant kompensacinių mechanizmų, mūsų šalyje gali sukelti dar vieną – demografinę krizę, nes jau ne vienerius metus Lietuvoje gyventojų skaičius mažėja sparčiausiai visoje Europos Sąjungoje.

Nors tai globalūs ir sudėtingi procesai, manau, kad turime pareigą atvirai ir objektyviai vertinti jų įtaką Lietuvai ir bandyti juos bent iš dalies atsverti. Man tuo labiau apmaudu, kad vis dar nesutvarkome to, kas tikrai priklauso nuo mūsų pačių. Turiu omenyje, pavyzdžiui, nepakeliamą „Sodros“ skolos našta Finansų ministerijai, kuri neleidžia apčiuopiamai padidinti senjorų, taip pat ir tremtinių, pensijų.

Tačiau nepaisant problemų ir trūkumų, esu tikras, kad einame į priekį ir tikrai sukursime Lietuvą, kuri ir bus amžinas ir neblėstantis paminklas laisvės kovų dalyviams, tarp kurių esate ir Jūs – tremtiniai bei buvę politiniai kaliniai. Jūsų, brangieji, kančios, ryžtas, drąsa yra tai, ką turime

nuolat prisiminti ir gerbti. Tai įkvepia atsakingai ir sąžiningai dirbti savo valstybei ir visiems jos žmonėms. Dėkui Jums! (*Plojimai*)

PIRMININKAS (V. PRANCKIETIS). Dėkojame kolegai S. Jakeliūnui.

T. VAŠKEVIČIŪTĖ. Mes išmainėm tėtės durtinį ir gavome tris kilogramus miltų. Kasdien verdam srėbalą iš dviejų šaukštų miltų. Juozas stebisi, kodėl mes Lietuvoje nevirdavome kukulienės. Jeigu išliksias gyvas, jis ją nuolat viršias Lietuvoje. Kas vakarą nesibaigiančios kalbos apie valgi. Kiekvienas pasakoja, ką mėgdavęs, kaip gamindavęs. Ta tema neišsemiama, pastovi. Kitiems nuo to lengviau, o aš matau prieš save valgi, konservus, ryžius seiles ir jaučiu silpnumą visame kūne. Dar mane viskas erzina, ištisai erzina. Bet nėra kur pabėgti nuo tų kalbų, jos lenda į sąmonę prieš mano norą. Prisimenu, kai neturėdama kur dėti plutelių, kartą visą jų maišą išverčiau Perkūno alėjos slėnyje. Tos plutelės man sapnuojasi, vaidenasi nemiegant, tarsi keršija už tai, kad išmečiau. Prisimenu, kiek būdavo skandalų dėl valgio, kiek prašymų prie stalo.

Mes su Juozu kartą valgėm Pieno centre užkandinę blynelius su uogiene. Suvalgę po pusę porcijos, palaukėm, kol padavėja nueis, ir šokom bėgti iš užkandinės manydami, kad mus vejasi, nes mes neįstengėm daugiau suvalgyti. Mūsų tėtė, tikėdamas Suvorino kalbomis, retkarčiais badaudavo, tai Kazlauskas pakėlęs akis į dangų, šaukėsi dievų, piktindamasis tokiu piktadarišku mu – pačiam badauti, kai visko yra.

PIRMININKAS. Totalitarinis režimas vykdė masinius trėmimus, išplėšė tūkstančius žmonių iš savo gimtųjų sodybų, atėmė artimuosius. Ši šeimos istorijos gija jungia kartas. Maloniai kviečiu tarti žodį jaunąją kolegę, Seimo narę Radvilę Morkūnaitę-Mikulėnienę, kurios giminaičiai buvo taip pat ištremti.

Seimo narės Radvilės Morkūnaitės-Mikulėnienės kalba

R. MORKŪNAITĖ-MIKULĖNIENĖ. Gerbiamieji susirinkusieji minėjimo dalyviai!

Vaikystėje, girdint pasakojimus apie birželio 14-osios naktį, apie dešimt minučių, skirtų užsimesti megztuką, pačiupti keletą relikvijų ar duonos kepalą, klausant apie prie vagono langelio prisispaudusius vaikų veidelius, apie tai, kur juos visus vežė ir kaip ten – ledjūry – jie svarstė, ar jei duotų visą vagoną duonos, ar tada jau būtų sotu, – visa tai man atrodė sunkiai suvokiama. Tiesą sakant, sunkiai suvokiama ir šiandien.

Įsivaizduojant tą dieną, vilties ten nelabai buvo. Veikiau įsivaizduodavau, kaip iš šiltos birželio nakties, vilkėdama tik lengvutę suknelę, atsiduri už tūkstančių kilometrų nesuvokiamame šaltyje, pakeliui prarandant artimus ir mylimus. Todėl birželio 14-osios pavadinimas Gedulo ir vilties diena ilgą laiką vargiai siejosi su dviem spalvomis, man visada tai buvo tamsus vienspalvis tonas. Būčiau tą dieną, matyt, pavadinusi ir kitaip.

Šiandien, kai išgirstu pavienius paabejojimus apie tą laikmetį, ar tinkamai elgėmės priešindamiesi, ar visų taisyklių laikėmės, pagalvoju, matyt, tie žmonės vaikystėje negirdėjo tokių pasakojimų ir ši istorija jiems vis dar nežinoma.

Viltis šios dienos dviejų žodžių junginyje man reiškia keletą dalykų. Negaliu kalbėti už Jus, patyrusius tremtį, galiu tik dalintis pokalbių įspūdžiu ir savo įsivaizdavimu, kad viltis yra tai, kas padeda pakilti iš skausmo. Tai tikėjimas, kad siaubas pasibaigs, tikėjimas, neleidžiantis sugriūti. Tačiau šiame junginyje viltis man reiškia ir ateitį – tą, apie kurią šiandien kalbame ir svajojame.

Birželio 14-ąją prisimename mūsų tėvynainių tvirtą dvasią, nepamirštame, kokius praradimus patyrė mūsų valstybė, čia susirinkusieji ir tūkstančiai tų, kurių šioje salėje šiandien nėra. Paklausus moksleivių klasėje ir paprašius – „pakelkite rankas tie, kurių šeimoje ar giminėje buvo ištremti į Sibirą“ – pakyla daugybė rankų. Iš mūsų šeimų buvo atimtos svajonės, gyvenimai, namai, mylimieji. Bet mes turime stiprų įpareigojimą – viltį, kaip ateities simbolį. Kartu turime suprasti, kad vien tik viliantis dalykai nesikeičia. Reikia dirbti.

Viltis, kad Lietuva taptų nepriklausoma, išsipildė su laisvės kovomis, aktyvia pagrindine veikla, gebėjimu išsaugoti tradicijas. Viltis, kad apginsime Laisvę, Sausio 13-ąją išsipildė per žmonių drąsą ir susitelkimą. Viltis, kad gyvensime geriau ir saugiau, išsipildė nuosekliai dirbant dėl

narystės Europos Sąjungoje ir NATO. Viltis, kad tremtinių istorija bus išgirsta, išsipildė su aktyviu kiekvieno iš jūsų darbu – kurie dalinosi prisiminimais, kurie atstatinėjo bunkerius, kurie pasakoja prie tremtinių jurtos, kurie rengia stovyklas ir žygius partizanų keliais, organizuoja dainų festivalius.

Šiandien kalbame apie Laptevų jūros tremtinę D. Grinkevičiūtę. Jos prisiminimai tapo pirmuoju šaltiniu, iš kurio pasaulis sužinojo apie tremtis. Prisiminimai tapo įkvėpimu ir Rūtos Šepetys, kurios knyga „Tarp pilkų debesų“ tapo bestseleriu (netrukus pasirodys ekranizacija), o iš Amerikos atvyksta moksleiviai, nieko bendro neturintys su Lietuva, bet norintys susipažinti su šia iš knygos pažinta drąsia šalimi.

D. Grinkevičiūtę vadinu tiesos liudytoja. Vadinu taip kiekvieną, kuris ne tik turėjo viltį, bet ir atkakliai dirbo, kad ta viltis taptų realybe. Dalios prisiminimai – ne tik tiesa, bet ir drąsa pasakyti tai, ko beveik niekas nedrįso.

Mes dažnai sakome: svajokime, vilkime geriausio, tačiau viltis tėra orientyras, padedantis nepasinerinti į liūdesį, vargą, priklausomybes, bet į tuos plačius, šviesius horizontus mums reikės nueiti patiems – drąsiai ir valingai.

Ir kiekvienas iš mūsų, matyt, vienaip ar kitaip einame šį kelią. Profesorius Liudas Mažylis galėjo viltis, kad Vasario 16-osios aktas tiesiog atsiras, bet jis atkakliai dirbo, domėjosi, nieko iš nieko nereikalavo, važiavo autobusu į Vokietiją ir surado.

Rasa Kazėnienė ir Ignas Šalnaitis galėjo tiesiog viltis, kad korupcija ir piktnaudžiavimas Lietuvoje sumažės, bet jie pasirinko netylėti ir pasakyti teisybę, padaryti tai, ko daug kas dėl įvairių priežasčių nedrįsta.

„Misija Sibiras“ jaunuoliai galėjo viltis, kad kas nors pradės gražią tradiciją, bet ėmėsi patys tai daryti.

Tokie pavyzdžiai drąsina ir kitus. Drąsina nelūkuriuoti, nebėgti, bet patiems imtis ir nuveikti kiekvienam savo srityje – pagal sąžinę ir teisybę.

To linkiu Vyriausybei ir mums, Seimo nariams, ir valstybės tarnautojams, kurie sudarome nepriklausomos ir laisvos Lietuvos valstybės institucijas. Būkime drąsūs kurti ateitį, nestokokime ryžto dėl reformų, būkime laisvi sprendami įsisenėjusias korupcijos ir piktnaudžiavimo problemas. Ne tik minėjimuose kalbėkime apie istorinės atminties svarbą, rodykime deramą dėmesį ir paramą tradiciniams sumanymams ir naujiems, sugalvotiems jaunų žmonių. Nuoširdžiai pasakokime vaikams mūsų visų istoriją. Tai yra visų mūsų atsakomybė. Visa tai būtų geriausias šios dienos įprasminimas.

Paskutinis sakiny, pasakytas Dzūkijos partizano Vaclovo Voverio-Žaibo: „Gyvenk taip, tarsi nuo tavęs vieno priklausytų visos Lietuvos likimas.“ Ačiū. (*Plojimai*)

PIRMININKAS. Dėkojame kolegei R. Morkūnaitei-Mikulėnienei.

T. VAŠKEVIČIŪTĖ. Šiandien mano gimimo diena. Baigėme vilkti rąstus, ir įmonės vadovybė davė pirmą laisvą dieną pailsėti. Sėdime visi apie mūsų krosnį šlapi iki paskutinio siūlelio. Nuo vakar vakaro lyja smarkus lietus. Kaip žiemą pro lubas nešdavo sniegą, taip dabar be jokios paliovos pilte pilasi vanduo. Skudurai, vadinamoji patalynė, plaukte plaukia ant gultų. Ant grindų virš kauliukų liūliuoja vanduo. Aš visada didžiudavausi, kad mano gimimo diena būna gražiausiu metų laiku – gegužės 28-ąją. Visada žydi sodai, oras kvepia. Džiaugsmingai sutikdavau kiekvienas metines, o vakare, kai mano draugės išeidavo, aš ilgai stovėdavau prie atdaro lango negalėdama atsidžiaugti grožiu. Tada pamilau gyvenimą, tai, kas gražu jame, ir ta meilė liko iki dabar.

PIRMININKAS (G. KIRKILAS). Gerbiami minėjimo dalyviai, malonu, kad jaunoji laisvos Lietuvos karta nelieka abejinga savo skaudžiai Tėvynės istorijai. Džiaugiamės, kad 2005 metais jaunimui kilusi idėja vykdyti projektą „Misija Sibiras“ tapo pilietine akcija ir reiškiniu, stiprinančiu mūsų Tautos istorinę atmintį. Jaunimas ne tik lanko ir tvarko tremtinių kapus, bet grįžęs į Lietuvą pasakoja kitiems jauniems žmonėms apie tai, ką matė, ką patyrė.

Jau antrus metus jaunimas įgyvendina dar vieną sumanymą – „Misija Sibiras“ istorinės atminties akciją „Ištark, išgirsk, išsaugok“, kurios metu visą parą skaitomi tremtinių ir politinių kalinių vardai ir pavardės. Šiais metais ši akcija vyks ne tik Vilniuje, bet ir Kaune, Klaipėdoje.

Džiugu, kad projekto „Misija Sibiras“ organizatorių dėka pirmą kartą į Lietuvą iš Igarkos atvyko ir minėjime dalyvauja buvusio tremtinio dukra Viktorija Babarikina-Braškytė.

Maloniai kviečiu tarti žodį labdaros ir paramos fondo „Jauniems“ direktorių, projekto „Misija Sibiras“ vadovą, akcijos „Ištark, išgirsk, išsaugok“ sumanytoją ir organizatorių, dalyvavusį ekspedicijoje tvarkant tremtinių kapus, Igną Rusilą.

Labdaros ir paramos fondo „Jauniems“ direktoriaus, projekto „Misija Sibiras“ vadovo, akcijos „Ištark, išgirsk, išsaugok“ sumanytojo ir organizatoriaus Igno Rusilo kalba

I. RUSILAS. Jūsų Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidente, gerbiami Seimo ir Vyriausybės nariai, tremtiniai, politiniai kaliniai, jų artimieji, visi mieli šio renginio dalyviai!

Prieš pradėdamas kalbėti noriu atkreipti jūsų dėmesį – už manęs matysite vaizdus iš praeitų metų ekspedicijos Igarkoje, iš kurios 1989 metais buvo parvežti mūsų kraštiečiai, iš kurios pas mus yra atvykusi V. Braškytė, tremtinio dukra, kuri pirmą kartą lankosi Lietuvoje. Be galo didžiuojuosi mūsų ekspedicijos dalyviais, kurie patys sudėjo pinigėlius, nupirko Viktorijai traukinio ir lėktuvo bilietus, ir Viktorija šiandien pirmą kartą yra savo tėčio žemėje. (*Plojimai*) Iš tiesų tai yra dar vienas iš daugelio įrodymų, kad Lietuvos jaunimas yra pilietiškas.

Šiandien aš noriu su jumis pakalbėti apie klausymąsi ir girdėjimą. Klausymąsi tarp skirtingų kartų, požiūrių ir įpročių, nes pilietiškumas, patriotiškumas, meilė Lietuvai, ar kaip mes tai pavadintume, būtent ir yra apie tai.

Ir projektas „Misija Sibiras“, man atrodo, visų pirma yra apie girdėjimą. Girdėjimą tarp skirtingų kartų, girdėjimą mūsų šiandienos visuomenės ir tik vėliau apie mūsų gautos patirties dalinimąsi. Ko gero, nuo to ir prasidėjo „Misija Sibiras“ sėkmės istorija – mes girdėjome, ką sako jauni žmonės, mes supratome, kad jie jau savaime yra pilietiški, ir mums nieko nereikia jų mokyti. Tereikia jiems įduoti įrankius, priemones, kad jie patys galėtų tą pilietiškumą demonstruoti ir dailintis su mumis visais, niekieno neverčiami ir niekieno neraginami.

Per dvyliką projekto „Misija Sibiras“ gyvavimo metų mes kūrėme pačias įvairiausias priemones, bet nei vienos iš jų nepiršome per prievartą, neliepėme mokytis nei vienos datos, nei vieno skaičiaus ir nei vienos pavardės. Žmonės yra linkę pamiršti datas ir skaičius, bet ne emocijas, ne jausmus, kuriuos jie yra patyrę. To siekiame ir ekspedicijų metu į Sibirą – mes niekada nežinojome, kokias emocijas jaunų žmonių komanda parsiveš iš ekspedicijos Sibire. Taip, to Sibire tiesiog neįmanoma suplanuoti, bet mes jiems norime duoti būdą patiems prisiliesti prie mūsų valstybės, mūsų šalies istorijos atstatant kryžius ar susitinkant su lietuviais, kurie vis dar gyvena Sibire, tokiais kaip Viktorija.

Šiomet mes vėlgi vyksime į Sibirą jau 16-tąjį kartą, vyksime į Irkutsko sritį, ten tvarkysime lietuviškas kapines, susitiksime su lietuviais, gyvenančiais Sibire, atstatysime kryžius. Bet kryžius mes atstatome ne dėl šitos 16-os jaunų žmonių komandos – tai mes darome dėl Lietuvos ir manome, kad tai yra svarbu kiekvienam lietuviui.

Džiaugiuosi, kad šiandien esame reiškinys, kuris turi bendrą kalbą tiek su jaunąja karta, tiek su vyresniąja, kur bendrą kalbą randa skirtingiausi žmonės, kur susiduria patys įvairiausi požiūriai ir patirtys. Bandydami ugdyti moksleivius ne formaliu būdu, o per „Misija Sibiras“ pristatymus, šiomet mes esame jau ir formaliajame švietime, kur „Misija Sibiras“ kalba lietuvių kalbos, matematikos, istorijos vadovėliuose, nes mes neatmetame nė vienos pilietiškumo formos ir nė vieno būdo.

Manau, kad didžiausias šiandienos pilietiškumo iššūkis ir yra klausymasis, neužbaigiant vienas kito tarpusavio diskusijos banaliomis ar apatiškomis frazėmis. Pavyzdžiui, tikrai esame girdėję, kai vyresnieji mėgsta pasakyti, kad jaunimas gyvena tik internete, kartais net nepasidomėdami, ką jie iš tikrųjų ten veikia. O kartais būna, kad jauni žmonės negali minėjimuose pastovėti penkių minučių ir net kartais visiškai nepasiklauso, ką iš tikrųjų kalba tremtį, mūsų istoriją patyrę žmonės. Nei viena karta, nei kita nėra teisesnė ar neteisesnė. Mūsų nuomone, mes siekiame to paties tikslo tik kitomis priemonėmis. Būtent todėl šiandien linkiu pamiršti stereotipus ir

nustoti skirstyti pilietiškumo suvokimą kartomis. Linkiu klausytis ir linkiu girdėti. Nustokime būti užsispyrę dėl savo „teisingos pilietiškumo suvokimo sąvokos“, mano nuomone, tokios tiesiog nėra. Pilietiškumo jausmą išgyvename visi ir jo visur yra.

Paimkime pilietiškumo pamokas. Išmokyti būti pilietiškais iš vadovėlio lygiai taip pat, manau, kad nėra įmanoma, to ir nereikia daryti. Pilietiškumo pamokose kiekvienas esame mokytojas ir kiekvienas esame mokinys, o pamoka trunka tikrai ne 45 minutes. Nustokime galvoti, kad ką nors reikia išmokyti mylėti Lietuvą tik tam tikru vienu teisingu būdu. Mums atrodo, kad mūsų tauta šiandien yra per daug kūrybiška, per daug inovatyvi, kad pradinukams siūlytume tikrai piešinių konkursus ir tik taip juos mokytume pilietiškumo, o vyresniesiems lieptume išmokti eilėraščių ir vienintelis būdas būtų jį padeklamuoti mokyklos aktų salėje, tai būtų pats teisingiausias pilietiškumo suvokimas. Ne piešiniais, o emocijomis šita jaunoji karta mūsų šalį myli ir saugoja jos istoriją.

Ko gero, būtent apie emocijas ir yra mūsų Visuotinė tylos minutė ir akcija „Ištark, išgirsk, išsaugok“, kurios metu mes skaitome politinių kalinių ir tremtinių pavardes ir likimus. Sunku apsaityti jausmą, kurį jaučia jaunas žmogus, vos pasiekiantis tribūną, ar vyresnis, kai stovi ant pakylės ir skaito pavardes. Tą akimirką mes iš tikrųjų jaučiame visos šitos tragedijos mastą ne vadovėliniais skaičiais, jaučiame, kad tą akimirką mes jų atminimą išsaugojame.

Šios akcijos ir viskas, ką mes darome, nėra kokie nors stebuklingi įvykiai ar reiškiniai – visi jie gimė kalbantis su kitais žmonėmis, klausantis moksleivių per „Misija Sibiras“ ekspedicijų pristatymus mokyklose, kalbantis su senjorais, tremtiniais, pačias įvairiausias patirtis turinčiais žmonėmis.

Mes jau ne kartą įrodėme, kad jeigu reikėtų, dar kartą sustotume į Baltijos kelią, jeigu reikėtų, šita jaunoji karta būtų prie Televizijos bokšto ir mes tikrai jį gintume. Tikiu, kad šiandien visa Lietuva įrodys, kad nereikia mokytis išsaugoti ir istorinį atminimą, nes mes tai jau mokame daryti. Tereikia trupučio išiklausymo ir būdų, kurių neriboja nei kartų, nei požiūrių ribos.

Įrodėme, kad mokame būti vieningi. Pasižiūrėkime, kaip vieningai Liepos 6-ąją dieną mes visi giedame Tautišką giesmę. Visi visame pasaulyje! Šiandien, birželio 14-ąją, turime dar vieną progą išiklausyti, todėl klausykime ir būkime vieningi. Labai jums ačiū. (*Plojimai*)

PIRMININKAS. Dėkoju I. Rusilui, visiems misijos, visiems akcijos dalyviams už tai, kad jūsų entuziazmas ir idėjos apjuosia visą Lietuvą, suvienija ją, sušildo Sibire gyvenančių lietuvių širdis, grąžina pagarbą amžinojo poilsio vietoms tų, kurie jau niekada nebegriš namo.

T. VAŠKEVIČIŪTĖ. Atėjo du radistai. Tai augaloti gražūs leningradiečiai, jau nuo 1937 metų bastosi po Šiaurę. Pastaruoju metu jie buvo Tikso uosto radistai. Pasistatė čia radijo stotį. Yra stiebas, o stotis – palapinėje, tik laikina. Ir pakvietė mus su Maryte paklausti radijo. Vieną vakarą po darbo mes peržengėme palapinės slenkstį. Pirma, kas mus pritrenkė, – tai elektros lemputė, jie turėjo dinamų mašiną. Mes žiūrėjome be žado į ją, paskui susigriebėm, pastebėjė radistų šypsenas. Jie mandagiai stovėjo apsimesdami, kad nepastebi, bet puikiai viską suprato. Paprašė mus sėstis. Išgirdom žinių pabaigą apie mūsų Stalingrade, pranešė laiką. Radistai, norėdami mums suteikti malonumą, sukinėjo aparatą ieškodami muzikos. Prašneko prancūziškai, paskui – angliškai, staiga užgirdome žavią muziką. „Gulbių ežeras“. Ne, tai ne sapnas. Tai... muzika, muzika... muzika... Gyvenimas, mūsų vaikystė, namai, gyvi tėvai, gimnazija – viskas žaibo greitumu iškilo prieš akis. Lietuva, tolima sapnuojama Lietuva stojosi akyse. Nežinau, kas su mumis pasidarė. Prisimenu, pašokom, bėgom tolyn į tundrą, kritom sniegan, ir ašaros pylėsi, liejosi iš akių, gerklę spazmiškai spaudė, rodos, uždusins. Kokia baisi skaudi reakcija! Kas žino, kiek mes laiko gulėjom apsikabinusios ledinę tundrą rankom, drebėdamos visu kūnu, trūkčiodamos nuo begarsio verksmo. Tai pavogta jaunystė verkia pavogtos tėvynės.

PIRMININKAS (V. PRANCKIETIS). Pasakojimai apie begalinę tremtinių ištvermę ir karščiausią norą sugrįžti į Tėvynę įkvepia, jie gali ir šiandien daugeliui būti kelrodžiu gyvenimo kelyje. Ištvermės, kantrybės, ryžto ir užsispyrimo reikėjo ne vienai nuo 1989 metų vykdomai ekspedicijai. Jos reikia ir Židikų mokiniams, kurie drauge su bendrijos „Lemtis“ nariais vyksta tvarkyti tremtinių kapų į Sibiro platybes ir gauna neįkainojamas istorijos pamokas, kurios amžinai išliks jų atmintyje.

Maloniai kviečiu tarti žodį projekto „Išsaugokime atmintį“ 2016 metų ekspedicijos į Krasnojarsko kraštą dalyvę, Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos mokinę Samantą Uikytę.

**Projekto „Išsaugokime atmintį“ 2016 metų ekspedicijos į Krasnojarską dalyvės,
Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos mokinės Samantos Uikytės kalba**

S. UIKYTĖ. Gerbiami šalies vadovai, buvę tremtiniai, politiniai kaliniai, visi šio iškilmingo minėjimo dalyviai ir svečiai. Man, Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos abiturientei, šiandien tenka ypatinga garbė kalbėti šioje tribūnoje ir atstovauti savo mokyklai, rajonui, netgi daliai jaunimo. Esu iš nedidelio miestelio, kuriame gyva XX amžiaus pradžioje gyvenusios rašytojos, altruistės, raginusios dirbti Tėvynei, Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos dvasia, kur saugomas ir branginamas jos atminimas.

Juk kurdami savo šalies ateitį, turime žinoti jos kultūrą ir jos istoriją. Dar Antikos išmintis byloja: „Žmonės, nežinantys savo istorijos, visada lieka vaikai.“ Šiandien, minėdami Gedulo ir vilties dieną, prisimename vieną skaudžiausių Lietuvos puslapių – tremtį, kurią patyrė ne vieno mūsų seneliai ir proseneliai. Kokia laisvės kaina mokėta už savo krašto nepriklausomybę ir laisvę! Kiek prievarta išvežtų nekaltų žmonių taip ir nesugrįžo atgal į Lietuvą, mirė atšiauriuose Sibiro kampeliuose, su ilgesiu galvodami apie paliktą gimtinę. Liudijama, kad iš Mažeikių rajono buvo ištremta apie 800 žmonių, Skuodo – apie 1150, Plungės – 1500, Telšių – apie 1900. Tai tik dalis Žemaitijos, o iš viso regiono? O iš visos Lietuvos?

Bet mums tai tolimesnė istorija, pateikiama filmuose ir atsiminimuose, o senesnių žmonių visa tai patirta. Ypatingas jausmas apima, kai turi galimybę apsilankyti ten, kur liko lietuvių kapai, kur įspausti atminties ženklai: jų statyti namai, mokyklos, gamyklos ir fabrikai.

Mūsų gimnazijos mokiniai su bendrijos „Lemtis“ nariais jau trejus metus per vasaros atostogas vyko į tremtinių gyventas vietas. Kasmet tarp grupės narių esame mes, gimnazistai ir mokytojai, keliaujantys įprasminti atmintį tolimajame Sibire: tvarkyti kapus, statyti kryžius ir rinkti atsiminimus iš ten gyvenančių.

Pernai keliavome į Krasnojarsko krašte esančius kaimelius. Vykau ten kupina entuziazmo, kaip ir visa grupė. Tada ir teko įsitikinti, kad girdėti viena, o pamatyti ir pajauti – visai kas kita. Nueita daugybė kilometrų, klampota pažliugusiais keliais, brautasi pro brūzgynus, kur kažin kada ar žengė žmogaus koja. Suprantama, mes žinojome, kur ir koku tikslu vykstame, nes kelionės vadovas G. Alekna dar prieš ekspediciją skaitė keletą paskaitų, rodė filmuotą medžiagą. Vis dėlto realybė buvo kitokia nei matyta ekrane.

Aš ir kiti grupės dalyviai jautėme žygio prasmę, darbo reikalingumą. Per 14 dienų aplankėme 21-erius tremtinių kapines, trejas aptvėrėme nauja tvora, pastatėme penkis maumedžio kryžius – tegul jie liudija, kad mes nepamiršome tų, kuriems taip ir nebuvo lemta grįžti į savo tėviškę. Mūsų tyliai sukalbėta malda ne vienai sielai gal bus palengvinimas, kad juos atsimesna ir jau nori karta.

Atsidūrus toli nuo namų buvo man svarbu būti reikalinga ir svarbia. Esu įsitikinusi, kad patriotizmą reikia ugdyti nuo mažų dienų, pasitelkiant tokių kaip aš patirtį. Daugelį dalykų supratau jau tada, kai klausiausi vadovo paskaitų, seminarų. G. Alekna daugiau nei 50 kartų vyko į tremtinių vietas – jis ekspedicijos gyvas kelrodis ir enciklopedija. Su Gintautu mums buvo ramu, saugu, o jo žinios ir teikiama informacija motyvuoja ir žadina smalsumą. Visose trijose ekspedicijose mus globojo „Lemties“ bendrijos narė G. Žukauskienė, turinti virš 20-ies ekspedicijų patirtį. Praėjus beveik metams, mintyse vartau ekspedicijos dienoraščio puslapius ir išgyventus vaizdinius – ir šiandien jausmai vis dar gyvi. Niekada nepamiršiu matytų vaizdų, kaip antai Orešnojės kaime ant kalno boluojantis baltas kryžius su mano paliktu tautiniu simboliu, tai yra juostele, arba sunykusiame Priiskovajos kaime likusios nedidelės kapinaitės su 30-čia lietuviškų kapų ir mūsų pastatytu mediniu kryžiumi, saugančiu čia palaidotų ramybę... Ir dar daug kitų matytų vaizdų.

Kapinių vaizdus keičia sutiktų žmonių veidai, jų istorijos, likimai. Ne vienas sutiktas lietuvis mus pavežė sunkiai pravažiuojamais taigos keliais, taip suteikdamas stiprybės keliaujant Sibiro platybėse.

Didelį įspūdį man padarė susitikimas su tremtinių vaikais, kurie jau sunkiai surezga lietuvišką sakinį. Lankydamiesi Narvoje, aplankėme tremtinės Danutės Danilaitės šeimą, kuri buvo ištremta, kai jai buvo vos keleri metukai, bet ji dar šiek tiek kalba lietuviškai. Labai smagu sutikti tokių žmonių, kuriems mes buvome savi. Ji mus globojo kaip močiutė vaikaičius, pasakojo apie tremties vietas. Mane labai sujaudino vieno sutikto ten gimusio tremtinio mintis: gimė čia, Sibire, bet širdyje yra tėvų žemė – Lietuva. Tada ir pagalvojau, o kai kada mes, joje gyvenantys, neįvertiname to, ką turime – savo kalbos, papročių, tėvynės. Visa tai, ką patyriau, pakeitė mano požiūrį į gyvenimą ir vertybes. Grįžusi iš ekspedicijos, savo draugams pasakojau apie nuveiktus darbus, kelionės įspūdžius, išgyvenimus. Visi ir žavėjosi, ir stebėjosi, ne vienas prasitarė, jog norėtų visa tai pamatyti ir patirti.

Manau, kad tai, ką patyriau, išgyvenau, yra gyvoji istorija, kuri turi didžiulę prasmę. Didžiausius dėkingumo žodžius ir pagarbą šiandien tariau jums, tremtiniai, esantys ir jau išėję anapilin, grįžę iš tolimos tremties ar gūdžioje taigoje atgulę amžino poilsio už Laimę, dovanotą šiandienos kartoms.

Lietuvos jaunime, nepraraskite tikėjimo ir nuolat perkainokite savo vertybes, kad kiekviena diena mums yra kaip dovana gėrio, taikos ir ramybės, gauta mainais už tūkstančių žmonių neišsipildžiusią svajonę.

Baigdama norėčiau pasakyti, kad ir mažame miestelyje gyvenantis ir besimokantis jaunimas randa prasmingą veiklą ir giliai myli savo tėvynę, ir ja didžiuojasi. Ačiū už dėmesį. (*Plojimai*)

PIRMININKAS (G. KIRKILAS). Nuoširdžiai dėkojame S. Uikytei.

Gerbiame minėjimo dalyviai, brangindami laisvę, saugodami istorinę atmintį, sujungiamo praeitį ir dabartį ne tik širdimi, protu, bet ir nuveiktais bei būsimais darbais. Tegul Lietuvos trišpalvė jungia ištisas kartas Lietuvos laisvės, jos ateities labui.

Džiugu, kad Lietuvos valstybės vėliavos perdavimas ekspedicijų į tremties vietas dalyviams Seime tampa tradicija.

Kviečiu Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopos karius įnešti Lietuvos valstybės vėliavą.

Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopos kariai įneša Lietuvos valstybės vėliavą

PIRMININKAS (V. PRANCKIETIS). Maloniai kviečiu Seimo narius tremtinius, Sibiro vaikus – Rimantą Joną Dagį, Stasį Jakeliūną, Juozą Oleką, Julijų Sabatauską – perduoti Lietuvos valstybės vėliavą projekto „Misija Sibiras 2017“ ekspedicijos į tremties vietas Irkutske dalyviams, kad ji būtų perduota ten gyvenantiems mūsų tėvynainiams. (*Plojimai*)

Dėkoju. Gerumas, žmoniškumas net ir sunkiausiomis akimirkomis buvo ir liks didžiausias mūsų turtas. Išsaugoję jį tada, branginkime ir dabar, neleiskime pavirsti vien tuščiu žodžiu.

Linkiu visiems nuo okupacijų nukentėjusiems ir jų artimiesiems daug sveikatos, stiprybės. Pelnytai didžiuokitės savo nuveiktais darbais. Saugokime istorinę atmintį ir Lietuvos laisvę, kad daugiau niekada netektų patirti to, ką patyrė mūsų tauta prieš septynis dešimtmečius.

Dėkoju visiems šio minėjimo dalyviams ir kviečiu dalyvauti renginiuose, skirtuose Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms atminti.

M. STROLYS (*Seimo posėdžių sekretoriato vyriausiasis specialistas*). Jos Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidentė.

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

Adamkus Valdas 5
Aleksna Gintautas 14

Babarikina-Braškytė Viktorija 12
Borisevičius Vincentas 7

Dagys Rimantas Jonas 15
Danilaitė Danutė 15

Grybauskaitė Dalia 5
Grinkevičiūtė Dalia 6, 7, 11

Jakeliūnas Stasys 8, 10, 15
Jurevičius Algirdas 7, 8

Kazėnienė Rasa 11
Kazlauskas 10
Kirkilas Gediminas 5, 8, 11, 15

Landsbergis Vytautas 5

Matulionis Teofilis 7, 8
Mažylis Liudas 11
Merkelienė 7
Morkūnaitė-Mikulėnienė Radvilė 10, 11

Olekas Juozas 15

Pakščiai 6
Pečkauskaitė Marija-Šatrijos Ragana 14
Perelšteinas Haris 7
Pranckietis Viktoras 5, 7, 10, 13, 15

Reinys Mečislovas 7
Rusilas Ignas 12, 13

Sabatauskas Julius 15
Skvernelis Saulius 5
Sladkevičius Vincentas 8
Sniečkus Antanas 7
Stalinas Josifas (Stalin Josif) 9
Strolys Marius 5, 15
Suvorinas 10

Šalnaitis Ignas 11
Šepetys Rūta 11

Uikytė Samanta 14, 15

Vaškevičiūtė Toma 6, 7, 8, 10, 11, 13
Voveris-Žaibas Vaclovas 11

Žalimas Dainius 5
Žukas Jonas Vytautas 5
Žukauskienė Gražina 14

Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius

Tel. (8 5) 239 6060, faks. (8 5) 239 6289, el. p. *priim@lrs.lt*

Interneto puslapis *www.lrs.lt*